

A 21. század olaja, az adat

A téma időszerűsége

A személyes adatok gyűjtésének, feldolgozásának és felhasználásának problematikája a 21. századra mindennapi cselekedeteink központi kérdésévé vált. Az internet, a közösségi médiumok használata, a könnyen megosztható és begyűjtethető személyes adatok kezelésének kérdése átlépte az államhatárokat, gazdaságot befolyásolni képes tényező lett, és a politikai döntések manipulálásának szintjére is eljutott. Az adatok birtoklásával kapcsolatban hatalmas érdekek feszülnek egymásnak, az adat gazdasági versenyelőnyt jelent, kezelése ugyanakkor nemzetbiztonsági és szuverenitási kérdés is. Az olyan adatmonopóliumok, mint a 20. század végén színre lépő Google és a pár évvel fiatalabb Facebook saját piacaik legértékesebb cégeinek számítanak, ugyanakkor magukkal hozták a monopóliumokkal együtt járó hátrányos következményeket is. A leggyakrabban keresőmotorként ismert amerikai cég, a bevételeinek túlnyomó részét a felhasználók keresései alapján felugró reklámokból szerző Google ma már a csúcstechnológiai piac legbefolyásosabb vállalata. Felhőegységei olyan alkalmazásokat tartalmaznak, mint az internetszolgáltatóktól független Gmail, a Google Drive, a G Suite vagy a 2006-ban megvásárolt YouTube. A reklámozási üzletág sikerét az adatok birtoklása tartja fenn és növeli azáltal, hogy a Google egyesíti a különböző cégek információs adatbázisait, amelyeket igénybe vesz ahhoz, hogy a hirdetéseket a felhasználók kulcsszóalapú kereséseihez igazítsa. A cég első ingyenes programjainak, mint például a Google Naptárnak vagy a Google Talknak a használatához a felhasználók adatait a Google szerverein kellett tárolni.

Nem nehéz belátni, hogy személyes adatainkon keresztül mi magunk is könnyen nemzetközi mamutcégek játékszerei lehetünk. Ahogyan az infotechnológia rohamos fejlődésével a felhasználók személyes adatai is egyre nagyobb mennyiségben kerülnek adatgyűjtő cégek kezelésébe, úgy válnak egyre szigorúbbá mind az adatok felhasználására alkotott jogszabályok, mind az azokat megsértők elleni szankciók. A hosszú, több állomásból álló jogalkotási folyamat nem nélkülözi a vitákat, a kompromisszumokat, a végrehajtásban pedig jogászok, szakértők, tisztviselők hada dolgozik azért, hogy adataink biztonságban legyenek.

A 2010–2011 folyamán Magyarországon végigvitt alkotmányos reformfolyamat az adatvédelem és az információszabadság jogát sarkalatos törvénnyel létrehozott intézményrendszer kereteibe helyezte, így a megszűnő adatvédelmi biztosi hivatalt a 2012. évi Alaptörvénnyel létrehozott Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság vette át. Az 1992. évi LXIII. (Adatvédelmi) törvényt felváltotta az uniós irányelveket alkalmazó, információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló, 2012. január elsején hatályba lépő 2011. évi CXII. törvény (Infotörvény), majd 2016 májusában az uniós irányelvek helyett az Európai Parlament és a Tanács elfogadta az Unió 2016/679 számú általános adatvédelmi rendeletét (General Data Protection Regulation), ami két év múlva vált alkalmazhatóvá és magával vonta az Infotörvény módosítását (2018. évi XXXVIII. törvény).

A Ludovika Egyetemi Kiadó tanulmánykötete

A Nemzeti Közszerzői Kiadó Egyetem Ludovika Kiadója *Az Infotörvénytől a GDPR-ig* című 2021-ben megjelent tanulmánykötetével azt a célt tűzte ki maga elé, hogy olvasmányosan, az események egykori résztvevőinek visszaemlékezéseit összegyűjtve rajzoljon képet a 2012 és 2018 közötti időszak adatvédelmi vitáiról, jogszabályairól, a végrehajtás körülményeiről. Ahol a téma megkívánja, a szerzők visszatekintenek a rendszerváltást követő első adatvédelmi törvényig.

A kiadó – küldetéséhez hűen – mind tartalmát, mind külső megjelenését tekintve színvonalas kiadvánnyal jelentkezett az olvasmányos tudományos szakkönyvek piacán. A 272 oldalas, elegáns, fekete, jó minőségű vászonkötésben megjelent könyvet élvezettel veheti kezébe az olvasó, de a könyv elektronikus változatban is megvásárolható a kiadó honlapján.

A *Szabó Endre Győző* szerkesztésében megjelent kötet szerzői jogászok, adatvédelmi tisztviselők, tanácsadók, egyetemi oktatók, akik visszaemlékezéseikben annak a korszaknak a törekvéseit mutatják be a jogalkalmazás közvetlen résztvevőinek szemszögéből, amely alatt a magánszféra védelme eljutott a panaszok pusztá kivizsgálásának és megoldásuk keresésének, ajánlások megfogalmazásának jogkörével felruházott adatvédelmi biztosi rendszertől a hatósági szintű adatvédelmi jogalkalmazásig.

A közbeszédben használt adatvédelem tulajdonképpen nem magát az adatot védi, hanem az adat birtokosát, akinek információs önrendelkezési joga annak eldöntése, hogy a személyét bármilyen szempontból érintő adatok közül melyek nyilvánosságát engedi meg, kivéve, ha törvény írja elő ennek ellenkezőjét. Szabó az adatvédelem súlyát úgy érzékelteti a bevezetőben, hogy hétmilliárd magánszféra – a Föld összlakossága – védelméről beszél, akik a Google, a Facebook és más infotechnológiai rendszerek jóvoltából pillanatok alatt ismerősei lehetnek egymásnak anélkül, hogy a valóságban bármikor is találkoztak volna. Megváltozik a személyes ismeretség fogalma, adataink nem csupán személyre szóló reklámok célba juttatására, piaci folyamatok befolyásolására használhatók, hanem a mesterséges intelligencia felhasználásával képesek a személyiség feltérképezésére, az egyéni magatartás alakítására.

A négy fő részre tagolt kötet szerzői négy megközelítésből emlékeznek vissza az adatvédelem alakulására, súlyának növekedésére, a körülötte folyó vitákra, beágyazva mindezt az Európai Unió jogalkotási folyamatába és kitekintéssel egyéb nemzetközi vonatkozásokra is.

A tizenhat szerző az adatvédelmi jogintézmények valamennyi területét képviseli írásával, érzékletesen mutatja be ezen intézmények működését, döntési mechanizmusát az Adatvédelmi Biztos Hivatalától az Alkotmánybíróságon, az úgynevezett rendes bíróságokon keresztül a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóságig (NAIH), kitérve az olyan kapcsolódó nemzetközi vagy egyéb külföldi szervezetekre, mint az USA Szövetségi Fogyasztóvédelmi és Versenyjogi Hivatala, a LIBE bizottság, az OECD és számos európai uniós szervezet, ügynökség vagy az Európai Adatvédelmi Testület.

Az adatvédelem intézményi háttere

A kötet első része az adatvédelem intézményeinek és szabályozásának magyarországi változásaival foglalkozik.

Árva Viktor György, a NAIH főosztályvezetője a GDPR 2018-tól történő alkalmazhatóságáig folytatható adatvédelmi audit terén szerzett tapasztalatait teszi közzé *Új adatvédelmi jogintézmények bevezetésének személyes tapasztalatai és megfontolásai* című visszaemlékezésében. A 2013 és 2018 között lefolytatott vizsgálatok során felmérték, hogy a cégek belső szabályzatai mennyire igazodnak a jogszabályokhoz és az adatkezelők ismeretei mennyire naprakészek, majd javaslatot tettek a feltárt hiányosságok orvoslására. Az adatvédelmi auditot a szerző egy olyan eszköznek értékeli, amely később a GDPR-ban érvényesülő elszámoltathatóság elvének volt az előfutára. Árva írásában kitér a 2011. évi CXII. törvényt (Infotörvényt) az uniós GDPR hatására jelentős mértékben módosító 2018. évi XXXVIII. törvény által előírt adatkezelői kötelezettségeknek, úgymint az adatvédelmi hatásvizsgálatnak, illetve az adatvédelmi incidensek bejelentésének, kezelésének értékelésére.

Ez utóbbit igen hasznos újításnak tartja, ami az adatbiztonsághoz való tudatosabb hozzáállást mutatja, viszont a hatásvizsgálatok eredményeit nem tartja kielégítőnek, mert azok nem tükrözik eléggé a jogalkotó azon szándékát, hogy növelje az adatkezelői tudatosságot. Ennek elősegítésére a NAIH módszertanként javasolta a francia adatvédelmi hatóság nyílt forráskódú szoftverét, ami magyarított változata ellenére itthon gyenge visszhangot váltott ki.

Sulyok Tamás, az Alkotmánybíróság elnöke, *Villám Krisztián* és *Deli Gergely*, az Alkotmánybíróság főtanácsadói *A személyes adatok védelme az Alkotmánybíróság gyakorlatában* című tanulmányukban rendkívül olvasmányosan és a laikusok számára is érthetően vázolják fel a személyes adatok védelméhez való jog magyarországi hagyományait, az egyes lépcsőfokok kapcsolódásait az Alaptörvényhez vagy az európai uniós rendeletekhez, illetve olyan egyéb jogszabályokhoz, mint például a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény, vagy a személyi jövedelemadóról szóló törvény. Számos alkotmánybírósági határozaton keresztül rajzolódik ki a személyes adat fogalmi ismérve, amelynek lényege, hogy személyes adat minden olyan adat, ami alkalmas arra, hogy a személyt azonosítsa. A szerzők ezeket tételesen is felsorolják, részletesen szólnak a személyes adat védelméhez való jog korlátozásának szempontjairól is.

Dudás Gábor ügyvéd, egyetemi oktató a magyar rendes bíróságok adatvédelmet érintő döntéseinek gyakorlatát veszi górcső alá hasonló című tanulmányában, érintve az Adatvédelmi törvény időszakát (1992–2011), amikor a perek speciális polgári perek, azaz személyiségi jogi perek voltak. Az Adatvédelmi törvényt 2012-ben felváltó Infotörvény rendelkezései értelmében ezek az ügyek mint adatvédelmi ügyek, átkerültek a közigazgatási bíróságok hatáskörébe. Az esetek jellemzően az internetes társkeresők, direktmarketing-cégek, termékbemutató-szervezők, kamerás megfigyelések, követeléskezelők köréből kerültek ki – az adatkezelésükkel kapcsolatos hiányosságok kapcsán. A GDPR 2018-tól kezdődő alkalmazhatósága után a bírói döntések már átkerültek az uniós jog területére. Hatósági eljárások ettől kezdve már nemcsak hivatalból indulhatnak, hanem egyéni kezdeményezésre is. A szerző értelmezi az adatvédelmi perek új területeit, amelyek közül újdonságot jelent, hogy a jogi szempontokon túl már adatbiztonsági-informatikai szempontokat is figyelembe kell venni, illetve vizsgálni kell az incidensek adatkezelőkre gyakorolt hatását és az ezzel kapcsolatos kockázatokat is. Dudás megjegyzi ugyanakkor, hogy a GDPR bevezetése óta számos adatkezelési probléma jelentkezett, amire példának hozza fel az úgynevezett Nowak-ügyet, egy vizsgáló vizsgadolgozata és annak értékelése kapcsán, ami az EU Bírósága elé került (C-434/16. ügy). A GDPR alkalmazhatósága óta eltelt rövid idő és az alacsony esetszám miatt a bírói gyakorlat számos kérdésre még nem adott kielégítő választ. Kifejti, hogy a GDPR alkalmazása speciális jogi szakértelmet igényel, önálló jogi szakterületté válása már megkezdődött. Párhuzamot figyel meg az adatvédelmi és a versenyjogi bíráskodás között, valószínűsíthetően

azért, mert a hatósági eljárások többsége piaci szereplőket érint, így a NAIH döntéseinek piacszabályozó hatása is lehet.

Az Európai Unió adatvédelmi reformja, határokon átnyúló adatkezelés

A kötet második része az adatvédelem uniós perspektívájával foglalkozik, középpontjában az Unió általános adatvédelmi rendeletével, amelyet angol megnevezése után GDPR-ként ismerhet az olvasó.

Miért volt szükség az EU adatvédelmi reformjára? – teszi fel a kérdést *Kinok lett egyablakos a panaszügyintézés a GDPR-ban: az adataiany jogyasztóknak vagy az adatkezelő nagyvállalatoknak?* című tanulmányában *Nikoliczka Péter* jogász, kormányfő-tanácsos, aki 2012 és 2015 között közvetlen résztvevője volt annak a több, mint kétszáz ülésnek, amelyen formálódott az EU általános adatvédelmi rendeletének, a GDPR-nak a szövege, amit 2016-ban fogadott el az Európai Parlament és a Tanács – immár irányelv helyett rendeletszintű jogszabályként, és még két évnek kellett eltelnie, hogy alkalmazható legyen. És hogy miért rendeletet alkottak irányelv helyett? A szerző meggyőző, világos érveléssel három okot nevez meg. Az első ok az, hogy mind az Unió módosított alkotmányának nevezett 2009-es lisszaboni szerződés, mind a magyar Alaptörvény 2012-es módosítása alapjogként ismeri el a személyes adatok védelmét. A második ok az információs-technológiai forradalom, amelynek hatására folyamatosan nő az új technológiákat igénybe vevők száma és ennek az a következménye, hogy saját magunkról egyre több adatot szolgáltatunk az adatkezelő cégek felé. Adatainknak olyannyira nagy az értéke, hogy a 21. század olajává vált, azzal kereskedni lehet, ami így létrehozott egy új iparágat. A *Big Data* hatalmas mennyiségű adatot gyűjt, elemez és értékesít, új kihívások elé állítja a személyes adatok védelmét. A harmadik ok az, hogy az adatvédelmet korábban csak uniós irányelv szabályozta, amely lehetőséget adott a tagállamoknak arra, hogy a nemzeti jogba történő átültetéskor sajátosan értelmezzék azt, így különbségek keletkeztek a jogalkalmazáskor, ami a határokon átnyúló online szolgáltatások során zavarokat okozott. Hogy ez mekkora probléma volt a GDPR előtt, azt a szerző egy Facebook ellen benyújtott jogeset leírásával szemlélteti.

Érdekes és tanulságos annak kronológiai rendbe állítása, miként zajlottak és haladtak előre éveken át a tárgyalások az érintett szervezetekkel az uniós adatvédelem jogi keretének reformjáról, milyen érdekellentétek voltak a tagállamok és a Bizottság között az egyablakos ügyintézés miatt. Bizonyára többeket érdekel, miként vezet minden út az Európai Unió Bíróságához, mi a one-stop-shop mechanizmusa (egyablakos ügyintézés), milyen lehetőségei vannak ma egy Magyarországon lakónak, ha úgy ítéli meg, hogy például a Facebook GDPR-ba ütközően kezelte személyes adatait. Érdemes elolvasni a szerző erre vonatkozó világos, könnyen érthető áttekintését.

Bojnár Katinka, az európai adatvédelmi biztos munkatársa Brüsszelben, a kötet megjelenésének idején doktoranda, szintén egy határon átnyúló online szolgáltatással foglalkozik *Egy jelentős EUB-döntés margóján* című tanulmányában.

Egy ingatlanhirdetési felületeket üzemeltető, Szlovákiában bejegyzett, de kizárólag csak Magyarország vonatkozásában működő cég, a Weltimmo adatkezelése miatt indított eljárást elemzi, amelynek jogalapja a 2011. évi Infotörvény volt, amelybe beépült az 1995-ös uniós adatvédelmi irányelv a magyar értelmezés szerint. Az ügy egyik fő kérdése volt, hogy mi tekinthető a szolgáltatásait kizárólag internetes weboldalon keresztül kínáló cég telephelyének: ahol a működést lehetővé tevő technológia található, vagy az a hely, ahol a technológia hozzáférhető, vagy az a hely, amelynek vonatkozásában a gazdasági tevékenység megvalósul? Ez a kérdés nyilvánvalóan akkor kap különös értelmet, ha a három különböző szempontból vizsgált hely – bár az Unión belül található – más-más nemzetállam joghatósága alá tartozó földrajzi helyen van, azaz kinek, melyik hatóságnak van joga eljárni az ügyben, és az adatfeldolgozás fogalma azonosítható-e az adatkezelés fogalmával. Megkerülhetetlen volt az uniós irányelv és a magyar Infotörvény harmonizációjának értelmezése az Európai Unió Bíróságával.

Bojnár bemutatja és részletesen értékeli az Európai Unió Bíróságának döntését az alkalmazandó jog és a joghatóság szempontjából, valamint jogi érvelését az adatkezelés és az adatfeldolgozás közti különbség megítélésében. Az Európai Unió Bírósága jogi érvrendszerének minden részletre kiterjedő leírása és a szerző részéről megfogalmazott kritikája szemléletesen mutatja be az EU jogalkotásának érvényesülését az uniós adatvédelmi irányelv hiányosságainak fényében, amelyből egyértelművé válik a Weltimmo-ügy tárgyalásának idején hatályos uniós adatvédelmi irányelv, és az irányelvet a magyar Infotörvénybe átültető értelmezés különbségeiből adódó nehézség, következésképp az uniós adatvédelmi irányelv felülvizsgálatának és ennek értelmében az Infotörvény módosításának szükségessége. Mindezek illusztrálására a szerző kísérletet tesz a Weltimmo-ügy olyan módú megítélésére, mintha az már a GDPR alkalmazhatósága idején vetődött volna fel. Az elemzés átvezeti az olvasót az uniós adatvédelmi irányelv gyakorlatából az adatvédelmi rendelet, a GDPR és az annak hatására módosított Infotörvény gyakorlatába. Bojnár Katinka tanulmánya joghallgatóknak is bátran ajánlható olvasmány.

A kötet szerkesztője, *Szabó Endre Győző* sajtó írással is jelentkezik. A NAIH jogász elnökhelyettese a GDPR alkalmazási kérdéseinek keretében azt vizsgálja, miként helyeződik át mind az intézményrendszer, mind a szabályozás tagállami szintről uniós szintre, miként valósul meg ezek összehangolt működése. 1998-tól, az uniós adatvédelmi irányelv alkalmazásának kezdetétől kíséri végig az irányelv rendelkezése szerint létrehozott Adatvédelmi Munkacsoportban és a magyar NAIH-n belül folytatott felkészülési munkát. Részletes leírását kapja az olvasó a leglátványosabb együttműködési formának, az *egyablakos ügyintézésnek*. A GDPR

a személyes adatok védelmének új keretét teremtette meg a hatékonyabb jogérvényesítés ígéretével, amelyhez egyablakos ügyintézés társul, hogy elkerülhetőek legyenek a párhuzamos eljárások. Hangsúlyosabb az adatkezelők és az adatfeldolgozók felelőssége, és a szankciók is jelentősen emelkedtek. Mindezekkel a rendelkezésekkel létrejött egy új adatvédelmi modell. De a szerzőben megfogalmazódik az a kérdés, hogy sikeres-e ez, garantálja-e a magánszféra magasabb szintű védelmét? Saját bevallása szerint erre a kérdésre még korai a válasz, mert „[a] GDPR nem garanciát ad ennek a megvalósítására, csupán lehetőséget.” (115. p.)

Az adat mint a politikai marketing eszköze

A kötet harmadik része a globális törésvonalakat vizsgálja a technológia, a privacy és a versenyjog frontján.

Domokos Márton ügyvéd a Cambridge Analytica-ügy apropóján elemzi a közösségi média mint eszköz szerepét a személyre szabott politikai marketing megjelenésében. Ez a technológia képes az egyén pszichológiai profiljának megrajzolására és ezen keresztül befolyást gyakorolni döntéseik meghozatalára, akár szavazataik manipulálására is. A technológia használata önmagában még nem jogszerűtlen, de azzá válhat illegitím adatkezeléssel. A szerző megismerteti az olvasót a kétezres évek eleje óta létező, interdiszciplináris tudományos módszerekkel dolgozó új foglalkozás, a *data scientista* (adattudós) szerepével a nagy tömegű adatokból kinyerhető és tovább hasznosítható információk területén. Tanulságos és igen érdekes leírása annak, miként válik egy, az egymással ismeretségi láncolatban álló felhasználók pszichológiai profiljának megrajzolására készült, eredetileg tudományos kutatási célt szolgáló applikáció a Facebook nyílt alkalmazásprogramozási felületén keresztül politikai manipuláció eszközzé. Megismerkedhetünk egy új fogalommal, a *mikrotargeting*gel, amelynek segítségével azonosítani lehet a célcsoport érdeklődési körét, így nagyobb eséllyel küldhetők személyre szabott üzenetek, amelyek akár egy-egy politikai pártot vagy ideológiát is támogathatnak, és ezen keresztül választásokat befolyásolhatnak. Domokos példaként hozza a Cambridge Analytica-ügyet, amelynek főszereplője a nevezett cég, amely nyolcvanhét millió Facebook-felhasználó adatait használta jogosulatlanul, szerepet játszott Donald Trump 2016-os kampányában, de a brit parlament is vizsgálta a brexit melletti népszavazás ügyében. Az eset részletes elemzése foglalkozik a politikai szervezetek és az egyetemi szféra adatkezelésének hiányosságáival, a következmények között kiemelten ismerteti az Európai Bizottságnak az uniós adatvédelmi szabályok választással összefüggő 2018-as iránymutatását, illetve az Európai Parlament és a Tanács politikai pártok és politika alapítványok jogállásáról szóló 2019-ben módosított rendeletét, majd szól a brit kormány újonnan felállított Adatvédelmi Etikai és Innovációs Központjának feladatairól. Ezek az iránymutatások különösen

kiemelik a GDPR szerint kötelező adatvédelmi hatásvizsgálatok elvégzésének szükségességét. A Cambridge Analytika-ügy következménye, hogy az adatkezelő szervezeteknél adatkezeléssel foglalkozó új tisztségek jöttek létre, de ugyanez tapasztalható kormányzati szinten is, elsősorban a mesterséges intelligencia felhasználásával kapcsolatban. Így 2020-ban a Digitális Jólét Program keretében a SZTAKI vezetésével Magyarországon is megalakult a Mesterséges Intelligencia Kiválósági Központ. A Cambridge Analytika-ügy összefoglalásaként fontos szempontokra és összefüggésre hívja fel a figyelmet Domokos: bár szükséges a közösségimédia-plattformok működésének szabályozása, de a szabályozás nem csupán adatvédelmi kérdés, hanem érint versenyjogot, fogyasztóvédelmet, médiajogot és etikai kérdéseket is, azaz meglehetősen szerteágazó és sok figyelmet igénylő szabályozásról van szó az összehangolt jogszerű működés érdekében. A mesterséges intelligencia növekvő szerepe pedig előrevetíti a nem személyes adatok felhasználási kereteinek megteremtését, az algoritmusok átláthatóságát.

Fontos gondolattal zárja elemzését Domokos Márton: „[a] Cambridge Analytica-ügyet követő szabályozási kezdeményezések ugyanazzal a szabályozási dilemmával találják szembe magukat, mint már az internetes jogalkotás kezdetén: hogyan korlátozható jogszerűen a platformokon a véleménynyilvánítás szabadsága, és meddig tart a platform felelőssége...” (142. p.)

A sok tanulással járó elemzést ajánlom minden közösségimédia-használó számára, de joghallgatóknak is hasznos olvasmány lehet.

Hasonló témát feszeget *Tóth András*, a Károli Gáspár Református Egyetem tanszékvezetője, a Gazdasági Versenyhivatal elnökhelyettese *Az adatmonopóliumok tündöklése és letörése* című tanulmányában.

Miközben az adat a 21. század hegemoniaküzdelmének középpontjába került, és az európai adatok gyakorlatilag az USA-ba vándorolnak, ki védi meg a felhasználót? – teszi fel a kérdést Tóth András. Elkeseredett, az adatkizsákmányolás ellen az USA-val folytatott utóvédharcnak értékeli az uniós szabályozást, amire az Unió identitáshiányában találja meg a magyarázatot.

A szerző komplexen igyekszik bemutatni a nagy adatmonopóliumok létrejöttének körülményeit és az ellenük folytatott küzdelem hiányosságait. Érdekes azon is elgondolkodni, hogy valóban ingyenes-e az annak hirdetett online szolgáltatás, vagy cserébe személyes adatainkat szolgáltatjuk ki, miközben nem vagyunk tisztában sem az adataink üzleti értékével, sem azzal, hogy mi történik velük, miután átadtuk azokat, mert az online szolgáltatások igénybevételekor el kell fogadnunk a cég adatvédelmi szabályzatát és az általános szerződési feltételeket, amelyeket bonyolultságuk vagy terjedelmük miatt sokan el sem olvasva fogadnak el. A szerző kétségbe vonja a NAIH egy 2015-ös határozatának hatékonyságát, amely előírja, hogy „a tájékoztatás módját a tartalomhoz kell igazítani.” (167. p.) Nem tartja hatásosnak a GDPR azon rendelkezését sem, amely rögzíti, hogy „a természetes személyek számára biztosítani kell, hogy saját sze-

mélyes adataik felett maguk rendelkezzenek.” (168. p.) A szerző a továbbiakban javaslatot tesz a megoldásra, amelyben lényeges szerepet kap annak lehetősége, hogy a felhasználók előfizetési díj ellenében is igénybe vehessék az online szolgáltatásokat, de ennek fejében ne csak a reklámentességet élvezhessék, hanem személyes adataikat se kelljen megadni (kivéve az előfizetés kezeléséhez szükséges legfontosabbakat). Tóth erős kritikával illeti a GDPR-t, amikor csalódottságát fejezi ki amiatt, hogy miközben az EU értékalapúan kívánja megerősíteni az egyén jogait a személyes adatokkal történő gazdálkodás terén, saját gazdasági adatterének kialakítását gátolja azzal, hogy az adatmegosztást is adatkezelésnek minősíti, felhasználói hozzájáruláshoz köti a személyes adatokkal történő kereskedést, ezzel akadályozva az adatsere-megállapodásokat, ami viszont a mesterséges intelligencia kifejlesztésére és felhasználására vonatkozó megállapodásoknak az előfeltétele.

Tóth András összességében úgy látja, hogy az EU az adatmonopóliumokkal szemben kevés eredményt tud felmutatni. Példának hozza a digitális adó elbukását, a fake news elleni sikertelen harcot, a csalódáskeltő eredményre vezető versenyjogi és szerzői jogi eszközöket, valamint a GDPR-t is. Egyedül a fogyasztóvédelem területén lát előrelépést.

Eszteri Dániel jogász, a NAIH osztályvezetője, egyetemi oktató kísérletet tesz a 2010-es évek adatkezelési szempontból még csak a megfelelésre váró két új eszközének, a blokklánc-technológiának és a mesterséges intelligenciának a vegyítésére, melyből megalkotható – saját elnevezésével – az „elosztott MI.” (144. p.) Rendkívül olvasmányos, könnyen érthető leírását kapjuk egy, az adatokat blokkokban tároló és megosztott hálózaton mozgó technológiának, amelynek a gyakorlatban is megvalósuló első képviselője a Bitcoin nevű virtuális fizetőeszköz. A blokklánc-technológia az adatok kezelését egy elosztott hálózaton teszi lehetővé, nincs valamely adatkezelő szerv által működtetett központi szerver. Az adatokkal végzett műveletek hitelesítése algoritmikus önellenőrzéssel történik a csomópontokban, ahol minden művelet naplózásra kerül és törölhetetlenül megmarad. A blokkláncban automatizált döntéshozatalra alkalmas szoftver is futtatható.

Ezt a technológiát kapcsolja össze a szerző a gépi tanulással mint a mesterségesintelligencia-fejlesztés egyik ágával, majd rátér a blokkláncalapú gépi tanulás GDPR szerinti alapvető kérdéseire, úgymint a célhoz kötöttség, adattakarékosság, átláthatóság. Nagyon érdekes, ahogyan a blokkláncalapú adatkezelést és az ezen futó mesterségesintelligencia-szoftvereket az emberi elme működéséhez hasonlíttja.

Gondolatkísérletének végén sürgeti a diskurzust a blokkláncalapú rendszerek adatvédelmi jogi megfeleltetéséről.

A szakértők

A kötet negyedik része az adatvédelmi szakértők világába vezeti be az olvasót. *Révész Balázs* és *Buzás Péter* adatvédelmi szakértők a rendszerváltást követő első adatvédelmi jogszabálytól, az 1992. évi LXIII. (Adatvédelmi) törvénytől tekintik át az információs jogok intézményi kereteit. A szerzőpáros írásából megismerheti az olvasó az adatvédelmi biztosi intézményt, a biztos jogállását, feladat- és hatásköreit, illetve alkotmányos normakontroll-kezdemenyezési jogát. A szerzőpáros visszaemlékezése egészen 2018-ig enged bepillantást a NAIH életébe, a munkatársak mindennapjaiba, a velük szemben támasztott követelményekbe, a szervezeti hierarchiába, a feladat- és hatáskörök, a különböző típusú eljárások lebonyolításába, majd a hatósági tapasztalatok hasznosításába a magánszférában.

Dudás Gábor ügyvéd az ügyvédi feladatok változásairól fest színes, átfogó képet, követve a törvényi változásokat az Infótörvény időszakától a GDPR-ral bezárólag. Minden korszaknak megvoltak a jellemző tevékenységei, amelyek súlyát alapvetően a jogszabályi környezet befolyásolta. A GDPR hatályát megelőzően például a jogi tanácsadás és az okiratszerkesztés dominált, peres képviseletre ritkán volt szükség. A GDPR alkalmazására való felkészülés két éve, majd a GDPR hatálya, azaz a jelen időszak viszont jelentős változást hozott mind a munka jellegében, mind volumenében. Ezek részletekbe menő leírását olvashatjuk a szerző visszaemlékezésében.

Domokos Márton ügyvéd újabb írásában a GDPR-megfelelés során szerzett gyakorlati tapasztalatait osztja meg az olvasóval. Megállapítja az adatvédelmi rendelet rossz PR-ját, kevesli ismertségét és hatósági kommunikációját, sorra veszi a nyilvántartások elkészítése során keletkezett nehézségeket, az adatfeldolgozók jogszerű igénybevételének feltételeit. Érdekes megállapításokat tesz az adatvédelmi hatásvizsgálatokkal kapcsolatos tapasztalatairól és az adatvédelmi tisztviselők munkájáról.

Báldy Péter, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara Jogi Továbbképző Intézetének igazgatóhelyettese és *Pataki Gábor* adatvédelmi szakjogász *Az adatvédelem szakembereinek képzése az elmúlt évtizedben* című visszaemlékezésben a szakterület egyetemi képzésének hőskorától, 2005-től kísérik figyelemmel az adatvédelmi képzés alakulását Magyarország egyetemlein. Az olvasó megismerheti, miként alakítja az adatvédelmi szakjogászok iránti keresletet a jogalkotás, és miként indítják sorra szakképzéseiket az egyetemek. Az országos áttekintés után az ELTE ÁJK Jogi Továbbképző Intézetében folyó szakirányú továbbképzés tartalmi kérdéseiről, oktatóiról tájékozódhat az olvasó. A felvehető hallgatók körét meghatározta az Infótörvény, amikor nevesítette azokat a felsőfokú végzettségeket, amelyek a továbbképzésbe való belépéshez szükségesek voltak, majd később a GDPR, amelynek rendelkezései szerint immár bármilyen felsőfokú

végzettséggel felvehetőek azok a leendő hallgatók, akik a végzés után adatvédelmi tisztviselői munkakört tölthetnek be. A szerzőpáros egy rövid előretekin-téssel zárja visszaemlékezését. Mind a koronavírus-járvány miatt történt digitális átállás, mind a nagy adatgyűjtő társaságok adatéhsége azt mutatja, hogy egyre nagyobb igény lesz adatvédelmi szakemberekre, következésképp szakirányú to-vábbképzésükre is.

A világjárvány az adatvédelem egy sajátos területét, az egészségügyi adatkeze-lést is előtérbe helyezte. Ezt a kérdést járja körül *Trócsányi Sára*, betegjogi szakjogász *Szubjektív jogásznapló a járványról* című áttekintésében. A koronavírus-járvány számos emberi jogi kérdést sajátos megvilágításba helyezett, amelyekkel kapcsola-tban a nemzetközi szervezetek nyilatkozatokat adtak ki. A szerző felsorolja az Európai Unió legfontosabb intézkedéseit, jogszabályi keretbe helyezve értelmezi a járvány, a járványügyi szükséghelyzet fogalmát, a bejelentési kötelezettséget és a személyes adatok kezelésére vonatkozó, ezzel összefüggő előírásokat. Külön ki-tér a magyar törvényi szabályozásra, illetve a mobil eszköz-alkalmazások legitimá-ciójának kérdésére az Európai Adatvédelmi Testület nyilatkozata és az Európai Bizottság iránymutatása tükrében.

A kötet járulékos részei

A kötet elején a jogszabályi és testületi nevek kétoldalnyi rövidítésjegyzéke megkönnyíti a későbbi szöveges rész értelmezését, és önmagában is előre jelzi a téma szerzeágazását.

A könyv áttekintésekor óhatatlanul megakad az olvasó szeme a szerzők bemuta-tásán. Az uniós és hazai jogvédő intézményekben, egyetemi katedrákon eltöl-tött idő, a szerzők elmélyedése egy-egy kutatási területen mind alátámasztja azt a szerkesztői szándékot, hogy a kötet hiteles képet nyújtson egy újnak mondható jogi szakterület állapotáról, jövőjéről.

A tanulmányokat függelék egészíti ki, amely felsorolásszerűen tartalmazza az Európai Unió Bíróságának az elmúlt évtizedben jogértelmezési kérdésekben hozott döntéseit, melyek az adatvédelem kérdésével komolyabban foglalkozó szak-emberek számára fontos információs források.

A Felhasznált irodalom című fejezet a téma szakirodalmi feldolgozásainak, tájékoztatóknak, híradásoknak, ismeretterjesztő írásoknak gondosan válogatott és összeállított jegyzéke, amely messzemenően alkalmas a további tájékozódásra. Ajánlatos lett volna az interneten elérhető irodalom URL-jei mellett a letöltés dá-tumát is feltüntetni. (Elenyésző számban ugyan, de előfordul, hogy a hivatkozott irodalom már nem található meg).

A hivatkozott jogszabályokat a jogi aktusok fajtái szerinti csoportosításban so-rolja fel a könyv, de ez csak a jogszabály számát és címét tartalmazza, feltételezve, hogy az érdeklődő ismeri ezeknek a jogforrásoknak az elérhetőségét.

Nagyon hiányolok egy tárgymutatót, amely könnyen visszakereshetővé tenné a kötetben található rengeteg fogalmat, testületi és jogszabálynevet. Ez a könyv elektronikus változatában természetesen nem okoz problémát.

Ajánlás és kitekintés a jövőre

Lájkolunk-e oldalakat, bejegyzéseket, követünk-e a közösségi oldalakon bárkit? Cserélünk-e okostelefon, laptopot és egyéb informatikai eszközt? A válasz valószínűleg igen. Arra a kérdésre azonban, hogy tudjuk-e, hogy a törölt adatok is visszaállíthatók, vagy elolvassuk-e a cégek többoldalnyi adatvédelmi szabályzatait egy internetes oldalra történő belépéskor, az azonnal felugró felhívásra válaszul beállítjuk-e az engedélyezni kívánt sütitket (cookie-kat), már nem biztos, hogy ilyen egyértelmű igen a válasz. Miközben úgy gondoljuk, hogy törődünk a saját személyes adataink biztonságával.

Ajánlom a kötetet az interneten személyes adataikat megosztók, közösségi oldalakon lájkolók, informatikai eszközöket használók figyelmébe. A könyv szerzői indirekt módon szeretnének rábeszélni arra, hogy jobban ügyeljünk a saját személyes adataink sorsára, ugyanis az általuk felrajzolt kép elegendő információt szolgáltat ahhoz, hogy felmérjük kockázatainkat.

Ajánlom továbbá a szakjogászképzésben és továbbképzésben részt vevőknek, vagy egyszerűen csak azoknak az érdeklődőknek, akiknek a munkájához az adatvédelem hozzátartozik.

A kötet tanulmányaiból az is egyértelműen világossá válik, hogy nagy tömegű személyes adatok kezeléséről van szó. Bár közgyűjteményekről nem esik szó (a levéltár példálózó említése történik egy helyen) az írásokban, az mindenki előtt nyilvánvaló, hogy ezek az intézmények működésük során nagyon sok személyes adatot gyűjtenek. Egyrészt használóikról, másrészt a nemzeti névtér szerkesztése és közzététele során. Ez utóbbi nélkül nem lenne bemutatható kulturális értékeink teljessége, és maga az intézmény sem működne. A személyes adatok kezelésével kapcsolatban a tanulmányokban többször visszatér a *célhoz kötöttség* és a célhoz rendelt *minimális adat* fogalma. Nem arról van tehát szó, hogy ne lehetne személyes adatokat gyűjteni, arról viszont igen, hogy a célt és a cél teljesítéséhez szükséges elegendő adat fogalmát pontosan körül kell írni a vonatkozó szabályzatokban.

A könyv tanulmányai többször utalnak rá, hogy a GDPR alkalmazhatósága (2018) óta eltelt idő rövid ahhoz, hogy hatását jelenleg egyértelműen meg lehessen ítélni. A következő tíz év azonban valószínűleg elegendő lesz ahhoz, hogy hasonlóan ehhez a kötethez, az általános adatvédelmi rendeletről és azon keresztül az uniós adatvédelem helyzetéről véleményt lehessen formálni.

Érdeklődéssel várjuk a folytatást!